

Το τραγούδι στο σχολείο μέσα από το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Εντέρπη*

Ζωή Διονυσίου

Το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο Εντέρπη αφορά τη δημιουργία μιας ψηφιακής βάσης δεδομένων με τραγούδια προτεινόμενα για εκπαιδευτική χρήση, που αποτελούνται από παρτιτούρες και μουσικοπαιδαγωγικές προτάσεις. Στο παρόν άρθρο εξετάζουμε το πώς η ομάδα συγγραφής προσεγγίζει το τραγούδι ως φιλοσοφία, κεντρική δραστηριότητα και καθημερινή πρακτική στη σχολική μουσική εκπαίδευση, σύμφωνα και με όσα αποτυπώνονται στο αποθετήριο Εντέρπη. Επιδιώκουμε να περιγράψουμε τη φιλοσοφία μας, τα ερωτήματα και θέματα που μας απασχόλησαν κατά τη δημιουργία του αποθετηρίου, καθώς και τις απόψεις μας για τις σύγχρονες μουσικοπαιδαγωγικές τάσεις και πρακτικές γύρω από τη σχολική μουσική εκπαίδευση, που πιστεύουμε ότι αντανακλώνται στο μουσικό αποθετήριο Εντέρπη. Θεωρώντας το τραγούδι ως κεντρική δραστηριότητα στη σχολική μουσική εκπαίδευση και μέσο για την ολιστική ανάπτυξη των μαθητών, αναπτύξαμε ένα συνδυασμό δραστηριοτήτων με μουσική, χωρίς μουσική και μέσω της μουσικής. Επίσης καθώς το αποθετήριο εντάσσεται στο πλαίσιο της σύγχρονης μουσικής πληροφόρησης, διερευνούμε τη δυνατότητα δημιουργικότητας που καλλιεργείται για τους δυνητικούς χρήστες μέσω της μουσικής πληροφόρησης που παρέχεται στο υλικό του Εντέρπη.

Εισαγωγή

Το ψηφιακό μουσικό αποθετήριο *Εντέρπη* είναι ένα μουσικοπαιδαγωγικό υλικό που προσφέρεται για χρήση από τους εκπαιδευτικούς με σκοπό να εμπλουτίσει τη διδασκαλία της μουσικής και το υλικό που οι ίδιοι χρησιμοποιούν στη διδασκαλία τους. Δεν πρόκειται για ένα ψηφιακό αναλυτικό πρόγραμμα ή μία εναλλακτική διδακτική μεθοδολογία που θα αντικαταστήσει τις υπάρχουσες πρακτικές. Αντίθετα, μέσα από οδηγίες, εκπαιδευτικές δραστηριότητες και προτάσεις διδασκαλίας το *Εντέρπη* επιχειρεί να ενδυναμώσει τον εκπαιδευτικό στο έργο του, να εμπλουτίσει το μάθημα της μουσικής, να στηρίξει τη διαδικασία διδασκαλίας-μάθησης και φυσικά να συμβάλει στη μουσική ανάπτυξη των μαθητών στο τραγούδι και σε άλλους τομείς ανάπτυξης της προσωπικότητάς τους. Το *Εντέρπη* είναι ένα μέσο που δύναται να εκπαιδεύσει τους μαθητές μέσω της μουσικής (με κοινωνικο-συναισθηματικούς στόχους, παιδαγωγικούς στόχους, ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της δημιουργικότητας, της αυτοεκτίμησης, κλπ.), για τη μουσική (μουσικές ικανότητες, μουσική αντίληψη, αισθητική εμπειρία) και σχετικά με τη μουσική (μουσική ως τέχνη, ιστορία της μουσικής, είδη μουσικής, μουσική και κοινωνία, κλπ.). Αφορά πρωτίστως τον

εκπαιδευτικό μουσικής, τον εκπαιδευτικό μουσικής με ειδίκευση στη διδασκαλία οργάνου, καθώς επίσης τον εκπαιδευτικό γενικής παιδείας, ή τον εκπαιδευτικό κάθε ειδικότητας με ενδιαφέρον στη ενσωμάτωση μουσικού υλικού στη διδασκαλία του.

Οι στόχοι του ψηφιακού μουσικού αποθετηρίου *Εντέρπη* όπως διαμορφώθηκαν από την ομάδα συγγραφής του υλικού είναι:

- να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς μουσικής και εκπαιδευτικούς γενικής παιδείας μουσικό υλικό για εκπαιδευτική χρήση και ειδικότερα βοήθεια μέσα από παρτιτούρες, εκπαιδευτικές ιδέες και προτάσεις διδασκαλίας μουσικής στην τάξη (π.χ. να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να παρουσιάσουν τη διδασκαλία τους με τρόπο που ενεργοποιεί τη μάθηση και συμμετοχή των μαθητών στο μάθημα),
- να ανανεώσει το ρεπερτόριο του σχολείου με νέα τραγούδια,
- να παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε υλικό και οδηγίες σε όσους επιθυμούν να διευρύνουν την άποψή τους για τη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής,
- να προτείνει νέες ενημερωμένες μεθόδους διδασκαλίας, ανοιχτές σε διαθεματικές συνδέσεις και συνδέσεις με άλλα σχολικά μαθήματα,
- να αποτελέσει μια βάση τραγουδιών με προοπτική να εμπλουτίζεται με υλικό από ελληνικά τραγούδια και τραγούδια από άλλους μουσικούς πολιτισμούς για εκπαιδευτική χρήση,
- να ενθαρρύνει και να υποστηρίξει τον μη ειδικό εκπαιδευτικό (δάσκαλο, νηπιαγωγό, ή εκπαιδευτικό άλλης ειδικότητας) και τον ειδικευμένο εκπαιδευτικό μουσικής στην εκπαιδευτική χρήση της μουσικής και του τραγουδιού χρησιμοποιώντας το υλικό και τις προτάσεις του *Εντέρπη*.

Οι βασικές αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η επιλογή και επεξεργασία του υλικού περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω:

- Όλα τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εκφραστούν μέσα από τη μουσική, και όλα τα παιδιά μπορούν να το πετύχουν, εάν βρεθούν στο κατάλληλο περιβάλλον και με την κατάλληλη καθοδήγηση.
- Οι μαθητές πρέπει πρωτίστως να *κάνουν* μουσική – να τραγουδούν, να παίζουν μουσικά όργανα, να χορεύουν, να δημιουργούν – πριν λάβουν οποιοσδήποτε γνώσεις μουσικής θεωρίας. Η μουσική εκτέλεση - δημιουργία - πράξη είναι ο κεντρικός πυρήνας του μαθήματος της μουσικής, και φυσικά το τραγούδι αποτελεί κεντρική δραστηριότητα της μουσικής αγωγής στο σχολείο.
- Στη διδασκαλία-μάθηση του τραγουδιού αξίζει να δίνουμε έμφαση στην κατανόηση των εννοιών (μουσικών και γνωστικών) και να αποφεύγουμε τη μετάδοση πληροφοριών.

- Όταν η μάθηση είναι εμπειρική και βιωματική, οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν πολύ πιο περίπλοκο υλικό, από όταν η μάθηση περιορίζεται σε μία παθητική μετάδοση πληροφοριών.
- Στο μάθημα της μουσικής οι μαθητές πρέπει να έχουν τις ευκαιρίες να αναγνωρίσουν τις δικές τους μουσικές προτιμήσεις, αξίες, ενδιαφέροντα, στάσεις, και να εκτιμήσουν ανάλογα τις προτιμήσεις, τις αξίες, τα ενδιαφέροντα και τις στάσεις των άλλων. Έτσι διαμορφώνονται οι μουσικές τους ταυτότητες και η κριτική τους σκέψη.

Επιλογή κατάλληλου υλικού και φιλοσοφικά ζητήματα

Ως προς την επιλογή υλικού, ο προβληματισμός μας επικεντρώθηκε στο ποια τραγούδια είναι κατάλληλα για εκπαιδευτική χρήση. Φυσικά αυτό είναι ένα μεγάλο ερώτημα που καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε καθημερινά. Ενεργήσαμε με γνώμονα την εμπειρία μας σε διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, ώστε το υλικό να ενεργοποιεί τη μάθηση (ρυθμική και στιλιστική ποικιλία, τραγούδια από διάφορα μέρη της Ελλάδας, με ιδιωματικό λόγο, για διάφορες ηλικίες, διαφορετικής δυσκολίας, κλπ.). Ποια τραγούδια πρέπει να επιλεγούν ώστε να συμβάλλουν στη μουσική μάθηση; Πρέπει να διδάσκουμε τραγούδια με κεντρικό γνώμονα να ψυχαγωγούν και να χαροποιούν τα παιδιά, ακόμα κι αν η μουσική, αισθητική και πολιτισμική τους αξία είναι αμφισβητήσιμη; Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τους μαθητές να χρησιμοποιούν τα τραγούδια με σοφία σε διάφορες περιστάσεις στο σχολείο και γενικότερα στη ζωή τους; Πώς μπορούμε να προάγουμε ηθικές αξίες μέσω της διδασκαλίας τραγουδιού; Πώς θα αποφύγουμε την παθητικότητα των μαθητών και συχνά την αδιαφορία τους στις δραστηριότητες που σχετίζονται με το τραγούδι; Πώς θα καλλιεργήσουμε τη διάθεση να μάθουν οι μαθητές μας νέα τραγούδια; Πώς θα ενθαρρύνουμε τη σύνδεση ανάμεσα στο τραγούδι που λαμβάνει χώρα στο σχολείο (σχολικό τραγούδι) και τις προσωπικές τους προτιμήσεις εκτός σχολείου; Με τι είδους δραστηριότητες μπορούμε να ωθήσουμε τους μαθητές μας να έχουν κριτική στάση, να ερευνούν και να έχουν άποψη για τα κοινωνικά και ηθικά ζητήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι;

Το ρεπερτόριο του αποθετηρίου αποτελείται από ελληνικά παραδοσιακά τραγούδια, παραδοσιακά τραγούδια από άλλους μουσικούς πολιτισμούς, παιδικά τραγούδια, παιχνιδοτραγούδα, θρησκευτικά, πατριωτικά/εθνικά, μουσικο-παιδαγωγικά, δημοφιλή, χορωδιακά τραγούδια, νανουρίσματα και σύγχρονα τραγούδια.

Ο σχεδιασμός και η συγγραφή του υλικού του *Ευτέρπη* διαπνέονται από τους φιλοσοφικούς στοχασμούς της ομάδας δημιουργίας του υλικού για τη μουσική εκπαίδευση, οι οποίοι παρατίθενται στη συνέχεια:

- Η δημιουργική διδασκαλία της μουσικής μπορεί να αρχίζει από το τραγούδι και να διαχέεται σε πολλές άλλες δραστηριότητες της μουσικής αγωγής, όπως στη μουσική ακρόαση, την εκτέλεση οργάνων, την κίνηση, το χορό, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση και την κατανόηση της μουσικής. Ο βασικός στόχος του αποθετηρίου *Ευτέρπη* είναι να υποστηρίξει τους μαθητές στη χαρά και στο ταξίδι της μουσικής δημιουργίας, διευκολύνοντας την ενασχόληση ή το μάθημα προς όλες τις κατευθύνσεις.
- Αυτό που θεωρούμε «καλό τραγούδι» είναι πάντα θέμα ανοιχτό για συζήτηση, και μάλλον θέμα αρκετά υποκειμενικό. Παρ' όλα αυτά θεωρούμε πιο σημαντικό το πώς κάθε εκπαιδευτικός διδάσκει το τραγούδι για να πετύχει τους μουσικούς και εξωμουσικούς στόχους που έχει θέσει. Είναι σημαντικό ο εκπαιδευτικός να χρησιμοποιεί το κάθε τραγούδι και την κάθε δραστηριότητα για να αναπτύξει τη μουσικότητα των μαθητών του (Hallam, 2006) και να προάγει μία καλή ροή στις μουσικές εμπειρίες μέσα στην τάξη (Csikszentmihalyi, 1993). Η μουσικότητα δεν ισοδυναμεί με μουσικές επιδόσεις, δεξιότητες, ή ταλέντο. Είναι η μουσική καλλιέργεια, η δεκτικότητα, η ευαισθησία, η αντίληψη και φυσική αντίδραση κάποιου στη μουσική, που σχετίζεται με βιολογικές και γνωστικές δομές (Honig et.al., 2015).
- Η διδασκαλία-μάθηση της μουσικής μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να εξελιχθούν μουσικά και με πολλούς τρόπους. Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι σχεδιασμένες για να στηρίξουν και μουσικούς στόχους (μέσα από το τραγούδι, τη μουσική ακρόαση, την εκτέλεση, τον αυτοσχεδιασμό, τη σύνθεση, την κίνηση, την ενορχήστρωση, κλπ.) και γενικούς παιδαγωγικούς στόχους. Αυτούς τους γενικούς παιδαγωγικούς στόχους τους ονομάσαμε ψυχοπαιδαγωγικούς, και αφορούν την ψυχοκινητική, συναισθηματική, κοινωνική και αισθητική ανάπτυξη των μαθητών, καθώς και γενικά παιδαγωγικά θέματα. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί το τραγούδι για να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν τις γνωστικές τους ικανότητες, και για να στηρίξει τη συναισθηματική, κοινωνική, κιναισθητική και αισθητική τους ανάπτυξη. Η ανάπτυξη της φαντασίας, της δημιουργικότητας, της αποκλίνουσας σκέψης και της συναισθηματικής νοημοσύνης είναι βασικά ζητούμενα στη σύγχρονη παιδαγωγική.
- Υιοθετούμε τις αρχές της βιωματικής μάθησης, της διάδρασης και επικοινωνίας ανάμεσα στους μαθητές μεταξύ τους και ανάμεσα στον μαθητή και τον εκπαιδευτικό. Πιστεύουμε ότι είναι πολύ σημαντικό για τον εκπαιδευτικό να δημιουργήσει ένα υποστηρικτικό περιβάλλον διδασκαλίας-μάθησης, τόσο για τον ίδιο όσο και για τους μαθητές του, που θα προάγει τη γνώση μέσα από διαδικασίες πειραματισμού, ανακάλυψης και παιχνιδιού.
- Ο εκπαιδευτικός της μουσικής πρέπει να ενεργεί ως εμπνευστής της μάθησης και όχι ως πάροχος της γνώσης. Η γνώση δεν μεταδίδεται, η γνώση

- κατακτάται μέσα από την κοινή αναζήτηση εκπαιδευτικού και μαθητών, που είναι μοναδική για κάθε τάξη και μπορεί να είναι πολύ διαφορετική ακόμα και για ίδιες ηλικιακές ομάδες.
- Το μάθημα δεν προσχεδιάζεται από τον εκπαιδευτικό μέσω ενός ημερήσιου πλάνου. Το μάθημα συνδιαμορφώνεται από κοινού με τους μαθητές ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους, τις προηγούμενες γνώσεις τους, τις αδυναμίες ή τις επιθυμίες τους για ιδιαίτερη εστίαση σε κάτι. Το ημερήσιο πλάνο είναι χρήσιμο και απαραίτητο για τον σχεδιασμό του μαθήματος, αλλά ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι ταυτόχρονα ανοιχτός στις ανάγκες των μαθητών του. Το αποθετήριο *Εντέρπη* δεν προσφέρει έτοιμα ημερήσια πλάνα, προσφέρει μία ποικιλία δυνητικών στόχων, εκπαιδευτικών σεναρίων και δραστηριοτήτων που προσφέρουν στον εκπαιδευτικό ένα εύρος δυνατοτήτων για να αξιοποιήσει κατά το μάθημα, στηρίζοντας το υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα.
 - Υιοθετούμε τις αρχές της διαθεματικότητας και της διάδρασης των τεχνών για να υποστηρίξουμε το αναλυτικό πρόγραμμα και τη μάθηση των μαθητών. Οι αρχές αυτές υποστηρίζουν μια δυναμική ανταλλαγή απόψεων και πρακτικών ανάμεσα σε μαθητές, δασκάλους, τον κόσμο της τέχνης, του βίντεο, των πολυμέσων και δημιουργικές πρακτικές εφαρμογές (Κοκκίδου, 2015).
 - Συμβαδίζουμε με τις αρχές της διαπολιτισμικότητας, καθώς διαπολιτισμικότητα δεν σημαίνει απλά διεύρυνση ρεπερτορίου και γνωριμία με διάφορα είδη μουσικής ή μουσικούς πολιτισμούς· διαπολιτισμικότητα σημαίνει κατανόηση του άλλου, του διαφορετικού, κατανόηση του δικού μας μουσικού κόσμου, ή με άλλα λόγια «μας επιτρέπει να κατανοούμε τους τρόπους με τους οποίους άτομα και ομάδες διαμορφώνουν τους μουσικούς τους κόσμους» (Swanwick, 1988: 102-119).
 - Μέσα από το τραγούδι οι μαθητές πρέπει να καλλιεργούνται μουσικά, αισθητικά, ψυχοκινητικά, κοινωνικά και σε διάφορα ειδικότερα θέματα. Για αυτό δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι το *Εντέρπη* καλεί τον εκπαιδευτικό να διδάξει μόνο τραγούδι, αλλά του ανοίγει δρόμους για να διδάξει τα πάντα μέσα από το τραγούδι. Τον καλεί επίσης να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες γνώσεις και πρακτικές με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, συνδέοντας τις εμπειρίες του κάθε μαθητή με το κάθε μάθημα.

Αυτοί είναι κάποιοι από τους βασικούς φιλοσοφικούς παιδαγωγικούς στοχασμούς της ομάδας εργασίας του *Εντέρπη*, στους οποίους στηριχτήκαμε κατά τη συγγραφή του περιεχομένου. Όπως έγινε εμφανές παραπάνω, η άποψή μας δεν είναι ότι το τραγούδι ξεπερνά σε σημασία τις άλλες δραστηριότητες μουσικής αγωγής, ούτε ότι προσφέρει περισσότερα στη μουσική ανάπτυξη του μαθητή. Η προσέγγισή μας είναι ολιστική: μέσα από το τραγούδι μπορούν να διδαχθούν τα

πάντα. Το *Εντέρπη* ξεκινά από το τραγούδι, αλλά προσεγγίζει τα πάντα. Παρακάτω αναλύουμε γιατί αποφασίσαμε να στηρίξουμε τον κεντρικό ρόλο του τραγουδιού στη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής στο σχολείο.

Ο κεντρικός ρόλος του τραγουδιού στη μουσική διδασκαλία – μάθηση της μουσικής μέσα από το αποθετήριο Εντέρπη

Σε όλους τους μουσικούς πολιτισμούς, οι άνθρωποι τραγουδούν για πολλούς λόγους: ενδυνάμωση της φιλίας, μετάδοση γνώσεων, έκφραση του θρησκευτικού αισθήματος, έκφραση της χαράς, της αγάπης κλπ. (Levitin, 2008). Εδώ και πολλούς αιώνες το τραγούδι έχει πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των ανθρώπων, στο να μεταδώσει τη γλώσσα, τον πολιτισμό, τους τρόπους ζωής (Custodero & Chen-Hafteck, 2008: 4). Από βιολογική άποψη, όσο πιο πολύ τραγουδάμε τόσο περισσότερο ενώνουμε τους δεσμούς ανάμεσα στο δεξί και το αριστερό ημισφαίριο (Pascalle, 2005). Ειδικότερα στη βρεφική και νηπιακή ηλικία, η έκφραση μέσω του μουσικού λόγου είναι απαραίτητο και βιολογικό στάδιο για την ανάπτυξη του λόγου, των κοινωνικών δεσμών ανάμεσα στους γονείς και το παιδί, και το στενότερο οικογενειακό περιβάλλον, είναι απαραίτητο στάδιο για την ανάπτυξη της μουσικότητας, της γλωσσικής επικοινωνίας και του κινητικού συντονισμού του παιδιού (Malloch & Trevarthen, 2009: 4-5· Trevarthen, 2000: 157· Malloch, 2000).

Η διδασκαλία-εκμάθηση του τραγουδιού είναι από τις πιο σημαντικές και διαδεδομένες δραστηριότητες στη μουσική αγωγή (Campbell, 1998). Το τραγούδι θεωρείται ο πιο δυνατός, προσωπικός και ευχάριστος τρόπος ενασχόλησης με τη μουσική στο σχολείο. Το τραγούδι δεν είναι απλά ένα μουσικό προϊόν, έχει τη δύναμη να συγκινήσει, να εκπαιδεύσει, να περιγράψει, να μεταδώσει πληροφορίες, ιδέες, και φυσικά την πολιτιστική κληρονομιά κάθε λαού. Μπορεί να ενεργοποιήσει για σημαντικά κοινωνικά προβλήματα, να βοηθήσει τους ανθρώπους να νιώσουν ομάδα (O'Neill, 2012· Welch, 2005· Acker, 2010· Nichols & Honig, 1997· Katsch & Merle-Fishman, 1985). Είναι ένας από τους πιο διαδεδομένους τρόπους για να εμπλέξει τους μαθητές ενεργά στο μάθημα της μουσικής, να τους βοηθήσουν να αντιληφθούν τη μουσική ως κοινωνικό φαινόμενο, ως πολιτισμικό αγαθό, να διευρύνουν τη μουσική τους αντίληψη, και να νιώσουν τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και τα κοινά στοιχεία των πολιτισμών. Το τραγούδι είναι μια εμπειρία που μας μεταμορφώνει (O'Neill, 2012). Ο Heyingn (2011) υποστηρίζει ότι το να τραγουδά ο εκπαιδευτικός με τους μαθητές του, να διδάσκει στους μαθητές τραγούδι και να τους βοηθά να αναπτύξουν την επιθυμία τους για τραγούδι είναι τρία από τα πιο σημαντικά πράγματα που ο εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει.

Η πλειοψηφία των σχολικών αναλυτικών προγραμμάτων μουσικής είναι τραγουδο-κεντρικά (Kokkidou, 2009). Αυτό δε σημαίνει ότι πρέπει να περιορίσουμε την εμπειρία του τραγουδιού στην αναπαραγωγή τραγουδιών στο σχολείο, ή στην εκμάθηση και απόδοση της μουσικής σημειογραφίας. Αυτό θα ήταν μία αρκετά περιοριστική άποψη για το τραγούδι στη μουσική εκπαίδευση. Το τραγούδι μπορεί να προσφέρει από μόνο του χαρά, αλλά μπορεί να είναι ένα παιδαγωγικό εργαλείο αρκετά πολύπλοκο και ευρύ (Foley, 2006). Άλλωστε το τραγούδι είναι πολύ σημαντικό για τη γνωστική, την κοινωνική, τη συναισθηματική και τη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού (O'Neill, 2012· Vuckovic, 2006· Welch, 2005· Pascale, 2005· Nyland, Ferris & Deans, 2010· Campbell, 1998· Murphy, 1992). Οι Thurman και Welch (2000) υποστηρίζουν ότι το τραγούδι εμπεριέχει γνωστικές και φυσιολογικές ικανότητες του ανθρώπου: «σώμα-σκέψη/ bodymind».

Τα μικρά παιδιά ανταποκρίνονται ιδιαίτερα θετικά στο τραγούδι: διασκεδάζουν να τραγουδούν με διάφορους τρόπους, να αλλάζουν στίχους και μουσική, να δημιουργούν δικά τους τραγούδια τα οποία συχνά τα μεταφέρουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον στο σχολικό και το αντίθετο. Όταν έρχονται στο σχολείο έχουν ήδη ένα πολύ ευρύ ρεπερτόριο τραγουδιών και δεξιότητες να δημιουργούν τραγούδια, που μάλλον οι δάσκαλοι δε λαμβάνουν υπ' όψη τους στη διδασκαλία. Τα παιδιά έχουν επίσης την ικανότητα να δημιουργούν, να εφευρίσκουν τραγούδια στη στιγμή (Campbell, 1998). Από την ηλικία του νηπιαγωγείου τα παιδιά έχουν αγαπημένα τραγούδια, τα οποία εκτελούν με μεγάλη ζωντάνια και εμπλοκή κινήσεων του σώματος (Acker, 2010· Marsh, 2002). Άλλωστε τα παιδιά σε μικρότερες ηλικίες είναι πολύ πιο δεκτικά σε όλα τα μουσικά ακούσματα με μεγαλύτερο εύρος προτιμήσεων, από τα μεγαλύτερα παιδιά (Papapanayiotou, 1998). Η εμπειρία του τραγουδιού είναι πάντα θετική για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη κάθε μαθητή, καθώς επίσης για την κινητική ανάπτυξη και το συντονισμό του σώματος (συγχρονισμό αναπνοής, συγχρονισμό στο ρυθμό, κλπ.). Το τραγούδι στη σχολική τάξη καλλιεργεί στους μαθητές τη χαρά του ομαδικού τραγουδιού, και σε συνδυασμό με άλλες ομαδικές δραστηριότητες, όπως την εκτέλεση οργάνων και το χορό, καλλιεργεί την αίσθηση της κοινότητας και της ομαδικότητας στη σχολική τάξη (Welch, 2005).

Ένα από τα πιο αναγνωρισμένα προγράμματα, αντίστοιχης χρησιμότητας με το *Εντέρπη*, ήταν το Sing Up, πρόγραμμα που χρηματοδοτήθηκε το 2007 από το Υπουργείο Παιδείας του Ηνωμένου Βασιλείου ως εθνικό πρόγραμμα τραγουδιού, σύμφωνα με το Μανιφέστο Μουσικής που ανακοινώθηκε την ίδια χρονιά. Πρόκειται για μία τράπεζα τραγουδιών για εκπαιδευτική χρήση που απευθύνεται σε δημοτικά σχολεία και περιλαμβάνει περίπου 500 τραγούδια και μουσικοπαιδαγωγικά μεταδεδομένα, η οποία δεν είναι βάση ελεύθερης πρόσβασης, αλλά προϋποθέτει ετήσια συνδρομή για την πρόσβαση κάθε σχολείου στο υλικό. Ο στόχος της ομάδας δημιουργών του ήταν να προτείνουν το τραγούδι

ως την καρδιά του μαθήματος μουσικής με μουσικούς και παιδαγωγικούς στόχους. Σύμφωνα με την αξιολόγηση του Sing Up Project που πραγματοποίησαν ο Graham Welch και οι συνεργάτες του (2009) κατέληξαν ότι οι επιδόσεις των μαθητών στο τραγούδι μέσα από τις πρακτικές του προγράμματος αναπτύχθηκαν σημαντικά. Ιδιαίτερη βελτίωση έδειξαν τα κορίτσια, έναντι των αγοριών, και οι μαθητές που προέρχονταν από μαύρη και λευκή φυλή, έναντι των Ασιατών. Κάποια από τα αποτελέσματα της αξιολόγησης είναι ότι τα κορίτσια ήταν πιο θετικά και σημείωσαν περισσότερη αυτοπεποίθηση σε σχέση με τα αγόρια, καθώς και ότι τα αγόρια μικρής ηλικίας ήταν πιο δεκτικά και ενθουσιώδη με το τραγούδι από τα αγόρια μεγαλύτερης ηλικίας. Σε γενικές γραμμές τόσο οι μαθητές, όσο και οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι το Sing Up έδωσε πολλές δυνατότητες να βελτιωθούν οι δυνατότητες των μαθητών στο τραγούδι και να δώσουν στο τραγούδι μια πιο κεντρική θέση στο πρόγραμμα του σχολείου (Welch, et al., 2009).

Διδακτικές προσεγγίσεις του ομαδικού τραγουδιού που υποστηρίζονται στο αποθετήριο *Ευτέρπη*

Μεγάλος όγκος βιβλιογραφίας και πλήθος απόψεων διερευνούν το πώς πρέπει να διδάσκεται το ομαδικό τραγούδι στο σχολείο (Hedden, 2012· Atterbury, 1992). Σύμφωνα με έρευνα των Klinger, Campbell, & Goolsby (1998) μία προσέγγιση υποστηρίζει την εκμάθηση του τραγουδιού ανά στροφή, δηλαδή φράση – φράση, ενώ η άλλη προσέγγιση υποστηρίζει την ολιστική εκμάθησή του ως μία ενότητα (ο δάσκαλος το τραγουδά μία φορά – ή γίνεται μουσική ακρόαση από ηχογραφημένη πηγή – και οι μαθητές μαθαίνουν το τραγούδι μέσω επανάληψης και μίμησης. Ενώ η πρώτη μέθοδος έχει αποδειχτεί ότι βοηθά τα παιδιά στην τονική ακρίβεια, φαίνεται να τους αποπροσανατολίζει ως προς την εκμάθηση και απομνημόνευση των στίχων του τραγουδιού και την ολιστική προσέγγιση του τραγουδιού. Η εκμάθηση ολόκληρου του τραγουδιού βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τη μελωδία του τραγουδιού, να βελτιώσουν την ερμηνεία τους, να κατανοήσουν το νόημα των στίχων του τραγουδιού και να είναι σε θέση να το θυμούνται εύκολα ακόμα και μετά από καιρό. Αντίθετα, η εκμάθηση του τραγουδιού φράση – φράση τους προσφέρει καλύτερη τονική ακρίβεια και ακρίβεια στην απόδοση διαστημάτων, αλλά κοστίζει περισσότερα λάθη στο να θυμούνται οι μαθητές όλες τις στροφές του τραγουδιού, καθώς και τη μελωδική γραμμή (contour), τον τόνο, το ρυθμό και τα λόγια (Klinger et.al., 1998: 24-33). Φυσικά είναι προτιμότερο το τραγούδι να παρουσιάζεται σε ζωντανή ερμηνεία/εκτέλεση από τον εκπαιδευτικό, αλλά κατανοούμε ότι αυτό δεν είναι πάντα εφικτό.

Η απόδοση των μαθητών στο τραγούδι σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου επηρεάζεται από την αρμονική συνοδεία. Όσο πιο «παραδοσιακή» είναι η εναρμόνιση, χωρίς τη χρήση χρωματικών κινήσεων, διάφωνων συγχορδιών και

ιδιαίτερα πολύπλοκων εναρμονίσεων, τόσο περιορίζονται τα τονικά λάθη των παιδιών. Έρευνες που μελέτησαν τη διδασκαλία τραγουδιών με και χωρίς αρμονική συνοδεία σε μαθητές πρώτων τάξεων Δημοτικού σχολείου, διαπίστωσαν ότι οι τάξεις που διδάχθηκαν τη μελωδία χωρίς καθόλου αρμονική συνοδεία είχαν καλύτερα αποτελέσματα από τις τάξεις που διδάχθηκαν τα τραγούδια με αρμονική συνοδεία (Stauffer, 1985).

Πολλά έχουν γραφτεί για το αν το ομαδικό τραγούδι είναι χορωδία. Φυσικά ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει στοιχεία από τη μεθοδολογία της διεύθυνσης χορωδίας, αλλά οι στόχοι μας στη σχολική εκπαίδευση αφορούν την επαφή όλων των παιδιών με το τραγούδι, την καλλιέργεια της βιωματικής σχέσης των μαθητών με τη μουσική, και το δικαίωμά τους στην αισθητική έκφραση, τη φωνητική καλλιέργεια και εν τέλει στη βιωματική ή προξακική μουσική εκπαίδευση. Στο ομαδικό τραγούδι δεν μπορούμε να κάνουμε επιλογή παιδιών, ούτε διαχωρισμό της τάξης σε παιδιά υψηλής ή χαμηλής απόδοσης. Ο εκπαιδευτικός μέσα από την πείρα του μπορεί να χωρίσει το τμήμα σε ομάδες παιδιών έτσι όπως κρίνει ότι θα βοηθήσει περισσότερο τους μαθητές του κάθε φορά. Φυσικά και υπάρχουν παιδιά με διαφορετικές ικανότητες και χαρίσματα σε κάθε τάξη, που μπορούν να αξιοποιηθούν σε δεδομένη στιγμή, αλλά σίγουρα όλα τα παιδιά και όλοι οι άνθρωποι έχουν κάποια χαρίσματα που το σχολείο καλείται να αναδείξει και να αξιοποιήσει. Είναι σίγουρο ότι πολλές ιδέες και προτάσεις μεθοδολογίας για το ομαδικό τραγούδι είναι κοινές με την φωνητική εξάσκηση κατά την πρόβα χορωδίας (όπως ζέσταμα φωνής, ζέσταμα σώματος, φωνητικές ασκήσεις, μεθοδολογία πρόβας, κινησιολογία διεύθυνσης, κλπ.), με γνώμονα φυσικά ότι στόχος μας είναι η μουσική για όλους και η μουσική για την καλλιέργεια κάθε παιδιού.

Οι ασκήσεις ελέγχου της αναπνοής μπορούν να αλλάξουν κατά πολύ τη φωνητική έκταση των παιδιών και την τονική τους ακρίβεια στο τραγούδι (Phillips, 1991). Επίσης, όταν ο δάσκαλος κατά τακτά διαστήματα ενημερώνει τους μαθητές για τα αποτελέσματα της ποιότητας της απόδοσής τους στο τραγούδι, υπάρχει σημαντική βελτίωση στην πρόοδό τους (Welch, 1985). Έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά ωφελούνται περισσότερο ως προς τη μελωδική τους ακρίβεια από το ομαδικό τραγούδι σε ουνίσονο (unison), παρά από το ατομικό τραγούδι κατά μόνας, δηλαδή κάθε παιδί χωριστά (Goetze, 1989· Green, 1994). Επίσης σε έρευνα της Green (1990) που αξιολόγησε τις απαντήσεις 282 παιδιών σχετικά με το τι φωνή προτιμούν να ακούν το τραγούδι ως μοντέλο, βρήκε ότι οι περισσότεροι προτιμούν να ακούν το τραγούδι τραγουδισμένο από παιδική φωνή, ακολούθως από γυναικεία και τελευταία από ανδρική φωνή. Η χρήση της κίνησης, ο ρυθμός με το σώμα και οι κινήσεις των χεριών βοηθούν σημαντικά τα παιδιά στο τραγούδι, ειδικά όταν γίνονται συστηματικά σε μία τάξη, με επανάληψη και συνέπεια (Papago, 2015).

Η προτεινόμενη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στη συγγραφή των ψηφιακών τεκμηρίων δεν ακολουθεί μία συγκεκριμένη μεθοδολογία. Αντίθετα, αντλεί στοιχεία από τις σύγχρονες τάσεις της έρευνας στη μουσική παιδαγωγική και την ψυχολογία της μουσικής. Ενσωματώνει στοιχεία από πολλές διδακτικές προσεγγίσεις (Orff, Kodály, τεχνικές εκμάθησης με το αυτί, αισθητική προσέγγιση, κλπ.) χρησιμοποιώντας σε κάθε τραγούδι ό,τι θεωρήσαμε καταλληλότερο και με γνώμονα τις ανάγκες, ενδιαφέροντα και επίπεδο των μαθητών.

Οι μεθοδολογικές πρακτικές που χρησιμοποιούμε είναι σε μεγάλο βαθμό μαθητο-κεντρικές, προωθούν τη βιωματική μάθηση, τον αναστοχασμό, τη συνεργασία και τον πειραματισμό. Κάποιες προτάσεις διδασκαλίας είναι δομημένες γύρω από ένα κεντρικό θέμα, μουσικούς στόχους (δυναμικές, φόρμα, μουσικά χαρακτηριστικά), παιδαγωγικούς στόχους (κοινωνικοποίηση, ομαδικότητα, δημιουργικότητα, συγκέντρωση), ή διαθεματικές έννοιες (επικοινωνία, αντίθεση, παράδοση, συμβολισμό, σύγκριση, ταξινόμηση, κλπ.). Οι προτεινόμενες δραστηριότητες είναι σχεδιασμένες έτσι ώστε να δημιουργούν τις προϋποθέσεις για να επαναλαμβάνουν οι μαθητές το τραγούδι αρκετές φορές κατά την εκμάτησή του, με δημιουργικότητα, φαντασία και χαρά, έχοντας κάθε φορά και κάποιον άλλο στόχο, ώστε να μην επαναλαμβάνεται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο. Κάθε φορά θέτοντας και έναν άλλο στόχο, όπως: ακρόαση, αυτοσχεδιασμό, τραγούδι με ρυθμική συνοδεία, ενορχήστρωση, απόδοση του τραγουδιού με χρωματισμούς, αλλαγές στο τέμπο, αλλαγές στη δυναμική (*forte-piano*), συνδυασμό με κίνηση, με χορό, με θεατρική αναπαράσταση, να ακολουθεί συγγραφή κειμένου, σύνθεση μουσικής ή αυτοσχεδιασμός, να γίνεται συζήτηση, αφήγηση, δημιουργία γραφικής παρτιτούρας ή εικαστικού έργου από τους μαθητές, κλπ. Αυτή η εξερεύνηση μπορεί να γίνει από όλες τις ηλικίες παιδιών, με διαφοροποιήσεις στις οδηγίες ανάλογα με την ηλικία.

Οι μαθητές καλούνται να κάνουν κάθε τραγούδι δικό τους, να το επεξεργαστούν με διάφορους τρόπους, να σκεφτούν τις προεκτάσεις του, και να το αλλάξουν με δημιουργικό τρόπο εάν επιθυμούν. Με αυτόν τον τρόπο οι μαθητές θα αναζητήσουν πιο ουσιαστικά την κρυμμένη αξία κάθε τραγουδιού, θα πειραματιστούν με την τραγουδιστική τους φωνή, θα εξοικειωθούν με βασικά μουσικά στοιχεία, θα δοκιμάσουν τις γνώσεις τους, θα εκφραστούν και θα επικοινωνήσουν με την ομάδα τους μέσω της μουσικής. Όλα αυτά είναι απολύτως θεμιτά στη διδασκαλία του τραγουδιού που υποστηρίζει το *Ευτέρπη*.

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να μελετήσει το υλικό του ανθολογίου, να το προσαρμόσει στις δικές του ανάγκες, να το αλλάξει αν χρειαστεί. Άλλωστε γι' αυτό υπάρχει και η παρτιτούρα σε 3 μορφές (*finale* ή/και *musescore*, *.xml*, και *.pdf*). Ο εκπαιδευτικός καλείται να λάβει υπόψη του το επίπεδο της τάξης, τις προηγούμενες γνώσεις τους, ώστε το υλικό που προτείνει στην τάξη να είναι

πάντα μία μικρή πρόκληση για τους μαθητές, και συνάμα μια έκπληξη, κάθε φορά λίγο παραπάνω από τις δυνατότητές τους, σύμφωνα με τη ζώνη εγγύτερης ανάπτυξης του Βιγκότσκι (Kozulin, et.al., 2003). Θα προσθέσει δραστηριότητες, θα αλλάξει πολλές από τις προτεινόμενες, έτσι ώστε το μάθημα να γίνει πιο ενδιαφέρον για τους μαθητές του. Δεν αναμένουμε από τον εκπαιδευτικό να είναι ένας χαρισματικός μουσικός, ένας καταπληκτικός εκτελεστής, και ένας ταλαντούχος μουσικοπαιδαγωγός ταυτόχρονα. Το ζητούμενο είναι να είναι μεθοδικός, εργατικός, να αγαπά τη διδασκαλία-μάθηση και να την αντιμετωπίζει ολιστικά, γιατί τότε μόνο μπορεί να κατανοήσει το ρόλο του και τους μαθητές του. Να είναι ένας εκπαιδευτικός που μαθαίνει μαζί με τους μαθητές του, που ενεργοποιεί τη μάθηση στην τάξη, που μπορεί να αναμορφώνει το μάθημα ανάλογα με τις εκάστοτε απαιτήσεις και συνθήκες, να δίνει χρόνο, χώρο και περιθώρια στους μαθητές του για να συνδιαμορφώσουν το μάθημα, να κάνει τα παιδιά κριτικούς ακροατές, δημιουργικούς ανθρώπους, ανθρώπους που θα τολμούν και θα αναζητούν τη δική τους αλήθεια και χαρά στο σχολείο (Κοκκίδου, 2014). Ο εκπαιδευτικός επίσης είναι απαραίτητο να ελίσσεται, να είναι σε θέση να αλλάξει το πλάνο του, να αναμορφώσει το μάθημά του στο λεπτό που θα αισθανθεί την έκδηλη ανάγκη των μαθητών του. Άλλωστε, το μάθημα δεν προδιαγράφεται, το μάθημα προσχεδιάζεται, έχοντας πάντα αρκετά περιθώρια για αλλαγή και εξέλιξη.

Όλα τα παραπάνω είναι κάποιες από τις αρχές στις οποίες στηρίξαμε το κεντρικό ρόλο του τραγουδιού στο μάθημα της μουσικής, όπως διαφαίνεται στο *Ευτέρπη*. Είναι εμφανές ότι υποστηρίζουμε τον εκπαιδευτικό που συνεχώς αναζητά και τολμά να ανατρέπει την πεπατημένη οδό κάθε φορά που το κρίνει χρήσιμο.

Το *Ευτέρπη* ως παράδειγμα δημιουργικότητας στη μουσική πληροφόρηση και τη μουσική εκπαίδευση

Το αποθετήριο *Ευτέρπη* δεν είναι ένα ψηφιακό αναλυτικό πρόγραμμα. Χρησιμοποιεί τις νέες τεχνολογίες και τη μουσική πληροφόρηση για να προσφέρει εναλλακτικές ιδέες, εκπαιδευτικά σενάρια και προτάσεις στους εκπαιδευτικούς μουσικής, τους νηπιαγωγούς και τους εκπαιδευτικούς που τολμούν να επανεξετάσουν και να διευρύνουν τη διδασκαλία τους (Kokkidou & Dionyssiou, 2016). Ένας από τους στόχους της εκπαίδευσης του 21ου αιώνα είναι η πρόσβαση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων σε μία μεγάλη γκάμα πληροφοριών, προϊόντων, ιδεών και υλικού που θα κάνουν τη διδασκαλία τους πιο ευχάριστη και σύγχρονη (Lee, Messom, & Yau, 2013· Xia, 2011). Η τεχνολογία προσπαθεί να παρέχει μέσα και υλικά για μεγαλύτερη πρόσβαση στην πληροφόρηση, συχνά με τη χρήση διεπιστημονικών τεχνολογιών και παιχνιδιών

περιβάλλοντος, συνδυάζοντας την εκπαίδευση με τη διασκέδαση σε αυτό που αποδίδει ο σύγχρονος όρος *edutainment* (Deliyannis, Giannakouloupoulos, & Varlamis, 2011· Green, & McNeese, 2007). Η τεχνολογία μπορεί και διασφαλίζει σχετικά ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση, μπορεί να αγγίζει και να επηρεάζει μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών σε πολλά μέρη του κόσμου. Παρόλο που τα πιο δημιουργικά περιβάλλοντα θεωρούνται τα Web 2 (διαδραστικά περιβάλλοντα), εμείς προτείνουμε ότι και το Web 1 (περιβάλλοντα πληροφόρησης) είναι ένα δημιουργικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό. Η δημιουργικότητα του *Ευτέρπη* έγκειται σε πολλούς παράγοντες, κάποιοι από τους οποίους παρουσιάζονται παρακάτω.

Επιχειρούμε να δώσουμε πολλές εναλλακτικές προτάσεις δραστηριοτήτων για κάθε τραγούδι και να αποφύγουμε τη μία οπτική, δηλαδή συνήθως προφέρουμε πολλαπλές αναγνώσεις και τρόπους διδασκαλίας του υλικού, από τους οποίους ο εκπαιδευτικός θα επιλέξει ποιοι τον ενδιαφέρουν περισσότερο. Έχουμε επιδιώξει να υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία στο ρεπερτόριο (τραγούδια παραδοσιακά, σύγχρονα, θρησκευτικά, παλιά, ξένα, κλπ.), κάτι που θεωρούμε ότι διευρύνει τους μουσικούς ορίζοντες των μαθητών και των εκπαιδευτικών. Αξιοποιήθηκαν κατά το δυνατόν περισσότερο οι σύγχρονες τάσεις της έρευνας στη μουσική παιδαγωγική και την ψυχολογία της μουσικής (κριτική σκέψη, βιωματική μάθηση, διαθεματικότητα, διαπολιτισμικότητα, κριτική προσέγγιση του ρόλου της μουσικής στην κοινωνία, σύνθεση και αυτοσχεδιασμός, μουσικά βίντεο, κλπ.). Ακολουθούνται μεθοδολογικές πρακτικές μαθητοκεντρικές που προωθούν τη βιωματική μάθηση, τον αναστοχασμό, τη συνεργασία και τον πειραματισμό, θέτοντας και έναν διαφορετικό στόχο κάθε φορά. Οι μαθητές καλούνται να κάνουν κάθε τραγούδι δικό τους, να το επεξεργαστούν με διάφορους τρόπους, να σκεφτούν τις προεκτάσεις του, να το αλλάξουν, καλλιεργώντας έτσι τη δική τους δημιουργική προσέγγιση στο υλικό. Φυσικά, το μάθημα δεν προδιαγράφεται από τον εκπαιδευτικό· το μάθημα προσχεδιάζεται, αλλά συνδιαμορφώνεται με τους μαθητές, αφήνοντας πάντα αρκετά περιθώρια για αλλαγή και εξέλιξη. Τέλος, το αποθετήριο ευελπιστούμε να γίνει ανοιχτό για εμπλουτισμό υλικού μέσα από συνεργατικές δομές που προσπαθούμε να αναπτύξουμε, κάτι το οποίο πιστεύουμε ότι θα βοηθήσει στον εμπλουτισμό του υλικού και των παιδαγωγικών προσεγγίσεων που προωθούνται μέσα από αυτό.

Μέρος του υλικού (τραγουδιών και μεταδεδομένων) έχει μεταφραστεί στην αγγλική γλώσσα, κάτι που προσφέρει τη δυνατότητα στο αγγλόφωνο κοινό να έχει ελεύθερη πρόσβαση στο υλικό και να γνωρίσει ελληνικά τραγούδια. Το τραγούδι σε μια ξένη γλώσσα προσφέρει ευκαιρίες στους μαθητές να εκτιμήσουν μία άλλη γλώσσα, έναν πολιτισμό και να διευρύνουν την άποψή τους για τον κόσμο (Kramer, 2001). Άλλωστε κάθε ξένο τραγούδι είναι σημαντικό να τραγουδιέται στην πρωτότυπή του γλώσσα κάτι που διευκολύνει τους μαθητές ώστε να

γνωρίζουν αυτόν τον πολιτισμό (Campbell, 2004· Campbell et.al., 2005). Με αυτό τον τρόπο προσφέρει αυθεντικές πολιτιστικές ανταλλαγές γιατί επιτυγχάνεται γνωριμία με υλικό που προέρχεται από άλλες περιοχές και διαφορετικά είδη πηγών.

Φυσικά είναι πιθανό ο χρήστης να μην αντιληφθεί τη μουσικοπαιδαγωγική διάσταση του αποθετηρίου και να το θεωρήσει ως ένα αποθετήριο δωρεάν τραγουδιών σε ηλεκτρονική μουσική παρτιτούρα. Επίσης υπάρχει ο κίνδυνος ο χρήστης/εκπαιδευτικός να μην αντιληφθεί την αποκλίνουσα σκέψη που διατρέχει όλο το μουσικοπαιδαγωγικό υλικό και να το θεωρήσει ως συνταγή για πιστή αναπαραγωγή – εκτέλεση. Υπάρχει ακόμα η πιθανότητα να θεωρηθεί το υλικό δύσκολο, μη ενδιαφέρον, δύσκολο για παιδαγωγική αξιοποίηση. Αυτές και άλλες απόψεις είναι πιθανόν να δημιουργηθούν, κάτι το οποίο είναι απολύτως θεμιτό στην ανοιχτού τύπου μουσική πληροφόρηση που υποστηρίζουμε. Ελπίζουμε ο κάθε εκπαιδευτικός να αξιοποιήσει το *Ευτέρπη* με όποιον τρόπο θεωρεί καταλληλότερο για τη δική του εκπαιδευτική πράξη, στηρίζοντας τη διδασκαλία – μάθηση της μουσικής με τον δικό του προσωπικό τρόπο.

Σκέψεις για το μέλλον

Ελπίζουμε ότι η εκπαιδευτική κοινότητα θα αγκαλιάσει το *Ευτέρπη*. Εμείς περιμένουμε από τους εκπαιδευτικούς να δοκιμάσουν το υλικό, να λάβουμε την ανατροφοδότησή τους, και τις δικές τους προτάσεις. Επιδιώκουμε να στηρίξουμε τον εκπαιδευτικό και τον μαθητή στο δημιουργικό τους ταξίδι στη διδασκαλία-μάθηση της μουσικής, στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και στην ανάπτυξη της μουσικότητας. Ελπίζουμε ότι συμβάλλουμε έτσι στην αναβάθμιση της μουσικής εκπαίδευση στη χώρα μας και στην προώθηση της ελληνικής μουσικοπαιδαγωγικής σκέψης σε παγκόσμια κλίμακα.

Βιβλιογραφία

- Acker, A. (2010). Early childhood, music and diversity: Exploring the potential of music for three and four year olds. *Proceedings of the CDIME Conference 2010* (pp. 6-14). Sydney, Australia: Sydney Conservatorium of Music.
- Atterbury, Betty W. (1992). “Research on the teaching of elementary general music”. In Colwell, R. (Ed.) *Handbook of Research on Music Teaching and Learning* (pp. 594-601). New York: Schirmer Books.
- Campbell, P. S. (1998). *Songs in their heads: Music and its meaning in children's lives*. New York, NY: Oxford University Press.
- Campbell, P. S. (2004). *Teaching Music Globally*. New York: Oxford University Press.

- Campbell, P. S., Drummond, J., Dunbar-Hall, P., Howard, K., Schippers, H., & Wiggins, T. (Eds.) (2005). *Cultural Diversity in Music Education: Directions and challenges for the 21st century*. Australian Academic Press.
- Csikszentmihalyi, M. (1993). *Flow: The evolving self*. New York: HarperCollins.
- Custodero, L. A. & Chen-Hafteck, L. (2008). Harmonizing research, practice, and policy in early childhood music: a chorus of international voices (Part 2). *Arts Education Policy Review*, 109(3), 3-8.
- Deliyannis, I., Giannakouloupoulos, A., & Varlamis, I. (2011). Utilising an Educational Framework for the Development of Edutainment Scenarios. Paper presented at the 5th European Conference on Games Based Learning, ECGBL 2011.
- Foley, M. B. (2006). The music, movement and learning connection: A review. *Childhood Education*, 82(3), 175-176.
- Goetze, M. (1989). A comparison of the pitch accuracy of group and individual singing in young children. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 99, 57-73.
- Green, G. A. (1990). The effect of vocal modeling on pitch-matching accuracy of elementary schoolchildren. *Journal of Research in Music Education*, 38, 225-231.
- Green, G. A. (1994). Unison versus individual singing and elementary students' vocal pitch accuracy. *Journal of Research in Music Education*, 42, 105-114.
- Green, M., & McNeese, M. N. (2007). Using Edutainment Software to Enhance Online Learning. *International Journal on E-Learning*, 6(1), 5-16.
- Hallam, S. (2006). *Musicality*. In G. E. McPherson (Ed.), *The child as musician: a handbook of musical development* (pp. 93-110). Oxford: Oxford University Press.
- Hedden, D. (2012). An Overview of Existing Research About Children's Singing and the Implications for Teaching Children to Sing. Update, Applications of Research in Music Education, 30(2), 52-62. doi: 10.1177/8755123312438516
- Heyning, L. (2011). "I can't sing!" The concept of teacher confidence in singing and the use within their classroom. *International Journal of Education & the Arts*, 12(13). Retrieved 7/11/2013 from <<http://www.ijea.org/v12n13>>.
- Honing, H., ten Cate, C., Peretz, I., & Trehub, S. E. (2015). Without it no music: cognition, biology and evolution of musicality. *Philosophical Transactions of the Royal Society B*, 370: 20140088. DOI: 10.1098/rstb.2014.0088
- Katsch, S., & Merle-Fishman, C. (1985). *The Music within You*. New York: Simon and Schuster.
- Klinger, R., Campbell, P. S., & Goolsby, T. (1998). Approaches to Children's Song Acquisition: Immersion and Phrase-by-Phrase. *Journal of Research in Music Education*, 46, 24-34.

- Kokkidou, M. (2009). *European Music Curriculum: philosophical orientations, trends, and comparative validation* (bilingual edition). Thessaloniki: Greek Society for Music Education (G.S.M.E.).
- Kokkidou, M. & Dionyssiou, Z. (2016). Euterpe: an experimental multimedia database system designed to dynamically support music teaching scenarios. In I. Deliyannis, Ch. Banou, & P. Kostagiolas (Eds.), *Experimental Multimedia Systems for Interactivity and Strategic Innovation* (pp. 146-159). Hershey, PA, USA: IGI Global.
- Kozulin, A., Gindis, B., Ageyev, V. S., & Miller, S. M., (2003). *Vygotsky's educational theory in cultural context*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kramer, D. J. (2001). A blueprint for teaching foreign languages and cultures through music in the classroom and on the Web. *ADFL Bulletin*, 33(1), 29-35.
- Lee, H. J. J., Messom, C., & Yau, K. L. A. (2013). Can an electronic textbooks be part of K-12 Education?: Challenges, technological solutions and open issues. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 12(1), 32-44.
- Levitin, D. (2008). *The world in six songs*. New York, NY: Plume Publishers Group.
- Malloch, S. (2000). Mothers and infants and communicative musicality. *Musicae Scientiae* 3, *Special issue (1999-2000)*, 29-57. doi: 10.1177/10298649000030S104
- Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds.) (2009). *Communicative musicality: Exploring the basis of human companionship*. Oxford: Oxford University Press.
- Marsh, K. (2002). Children's song acquisition: an ethnomusicological perspective. In C. Stephens, D. Burnham, G. McPherson, E. Schubert, & J. Renwick (Eds.), *Proceedings of the 7th International Conference of Music Perception and Cognition* (pp. 256-268). Adelaide: Causal Productions.
- Murphy, T. (1992). *Music and Song*. Oxford: Oxford University Press.
- Nichols, B. & Honig, A. (1997). Music Teaches Children about Themselves and Others. *Early Childhood Education Journal*, 24, 213-216.
- Nyland, B., Ferris, J. & Deans, J. (2010). Young children and music: constructing meaning through a performance. *Australian Journal of Music Education*, 10(1), 5-17.
- O'Neill, S. A. (2012). Becoming a music learner: Towards a theory of transformative music engagement. In G. E. McPherson & G. Welch (Eds.), *The Oxford handbook of music education, Vol. 1* (pp. 163-186). New York, NY: Oxford University Press.
- Papapanayiotou, X. (1998). *The Acquisition of Musical Preferences: A Study of Three Age Groups in the Social and Cultural Environment of Greece*. Unpublished PhD Thesis, Institute of Education, University of London.
- Paparo, S. A. (2015). Embodying singing in the choral classroom: A somatic approach to teaching and learning. *International Journal of Music Education*, doi: 10.1177/0255761415569366

- Pascale, L. (2005). The power of simply singing together in the classroom. *Music Education Research*, 9(1), 1-15.
- Phillips, K. (1991). Research on the teaching of singing. In R. J. Colwell (Ed.), *Handbook of Research on Music Teaching and Learning: A project of the Music Educators National Conference* (pp. 568-576). New York: Schirmer Books.
- Stauffer, S. L. (1985). *An investigation of the effects of melodic and harmonic context on the development of singing ability in primary grade children*. Unpublished doctoral dissertation, University of Michigan.
- Swanwick, K. (1988). *Music, mind and education*. London: Routledge.
- Thurman, L., & Welch, G. (Eds.) (2000). *Bodymind and Voice: foundations of voice education* (2nd ed.). Iowa City, Iowa: National Center for Voice and Speech.
- Trevarthen, C. (2000). Musicality and the intrinsic motivating pulse: evidence from human psychobiology and infant communication. *Musicae Scientiae*, 3 (Special issue, 1999-2000), 155-215.
- Vuckovic, A. (2006). *Singing the tunes of the world: preschool children responses to songs in diverse languages*. Unpublished master thesis, LaTrobe University, Bundoora, Victoria, Australia.
- Welch, G. F. (2005). Singing as Communication. In D. Miell, R. Mac-Donald, & D. Hargreaves (Eds.), *Musical Communication* (pp. 239-259). New York: Oxford University Press.
- Welch, G., Himonides, E., Saunders, J. Papageorgi, I., Vraka, M., Preti, C., & Stephens, C. (2009). *Researching the second year of the National Singing Programme in England: An ongoing impact evaluation of children's singing behaviour and identity*. London: Institute of Education University of London.
- Welch, G. (1985). Variability of practice and knowledge of results as factors in learning to sing in tune, *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, 85, 238-247.
- Xia, S. (2011). Interactive Design Research of Multimedia Courseware in Teaching. *Advanced Materials Research*, 271, 1472-1477.
- Κοκκίδου, Μ. (2014). *Η εμπύχωση στη διδασκαλία-μάθηση: Το σχολείο της χαράς και της καρδιάς*. Αθήνα: Fagotto books.
- Κοκκίδου, Μ. (2015). *Διδακτική της Μουσικής: Νέες προκλήσεις, νέοι ορίζοντες*. Αθήνα: Fagotto books.

Ζωή Διονυσίου: Η Ζωή Διονυσίου είναι Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Παιδαγωγικής στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, όπου συντονίζει παράλληλα μια σειρά μουσικοπαιδαγωγικών δράσεων του Ιονίου Πανεπιστημίου στην κοινότητα (μουσική αγωγή για βρέφη και νήπια, μουσικοπαιδαγωγικά προγράμματα σε μουσεία, πινακοθήκες, και βιβλιοθήκες, κλπ.). Τα κυριότερα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τη μουσική εκπαίδευση στη βρεφική και νηπιακή ηλικία, τη διδακτική της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, το συνδυασμό των τεχνών στη μουσική εκπαίδευση, τα παραδοσιακά παιχνιδοτράγουδα, κλπ. Είναι επιστημονική υπεύθυνη του Προγράμματος «Ευτέρπη: Ψηφιακό Μουσικό Αποθετήριο για εκπαιδευτική χρήση», που υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του βραβείου ISME - Gibson Award από την EEME και τη Μουσική Βιβλιοθήκη «Αίλιαν Βουδούρη», με την υποστήριξη του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης. Είναι επιστημονικός συνεργάτης στο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα «MusiChild - Προσχολική Μουσική Εκπαίδευση στη Μεσόγειο: Αναπτύσσοντας τη μουσικότητα των παιδιών, αξιολογώντας τη μουσική διδασκαλία-μάθηση και στηρίζοντας την προετοιμασία των εκπαιδευτικών» (Erasmus+, K.A.2, 2014-16), συν-επιμελήτρια έκδοσης του περιοδικού Μουσικοπαιδαγωγικά, και επιστημονική υπεύθυνη Πρακτικής Άσκησης για το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου (2011-15).

Singing at school through the “Euterpe” digital music repository

Zoe Dionyssiou

The digital music repository “Euterpe” is a digital anthology with songs and metadata designed for educational use which consists of scores of selected songs and specialised educational suggestions. In the present article it is outlined the framework for the educational use of the song as it is promoted in “Euterpe” repository. At first, we summarise our main philosophical considerations, the questions and issues we faced during the creation of the repository, and our beliefs about current music education trends and practices for school music education. Considering singing both as a core activity in school music education and as a means for students' holistic development, we developed a set of activities a] with music, b] for music, and c] through music. Finally, as the repository is a music information medium, we discuss the creativity skills that “Euterpe” offers to its users.

Zoe Dionyssiou is Assistant Professor in Music Education at the Department of Music, Ionian University, where she also coordinates a series of community music educational activities organised by Ionian University (music education courses for babies and toddlers, interdisciplinary music-based educational programmes in museums, art galleries and libraries, etc). Her main research interests include early childhood music education, Greek folk music in education, interdisciplinary music and arts projects, children's traditional playsongs, etc. She is

co-ordinator for the Project “Euterpe - Digital Music Repository,” a project designed upon the receipt of ISME - Gibson 2012 award to both the Greek Society for Music Education and Lilian Voudouri Music Library, supported by the National Documentation Centre of Greece. She is partner to the programme “MusiChild - Mediterranean Early Childhood Music Education: raising children's musicality, evaluating music learning and enabling teachers' preparation” (Erasmus+, 2014-16), co-editor of the scientific journal “Musical Pedagogics”, and scientific co-ordinator of Students Internship for the Department of Music, Ionian University (2011-15).